KULTÚRA SLOVA

Časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu

Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV

HLAVNÝ REDAKTOR

Ján Kačala

VÝKONNÝ REDAKTOR

Ivan Masár

REDAKČNÁ RADA

Eugénia Bajzíková, Valéria Betáková, Gejza Horák, Ján Horecký, Ján Kačala, Ivan Masár, Ján Matejčík, Ján Oravec, Konštantín Palkovič, Jozef Ružička, Ján Sabol, Elena Smiešková, Milan Urbančok

REDAKCIA

Bratislava, **Nálepkova 26**

KULTÚRA SLOVA — ROČNÍK 7 — ČÍSLO 2

OBSAH

J. Kačala, Dvadsaťpäť rokov 33
D. Buttlerová, Jazyková kultúra v Poľsku 35
J. Horecký, Základné otázky lexikológie 38
M. Urbančok, Čítame Slovník slovenského jazyka . . . 44
J. Mistrík, Úprava dĺžky jazykového prejavu 49
M. Majtán, Slová *kopa, kopec (kopok), chopok (chopec)* v slovenských zemepisných názvoch 52

Rozličnosti

Jašterkár? L. Dvonč . . . 56

Správy a posudky

Osemnásty Hviezdoslavov Kubín J. Oravec 58
Slovenská gramatika po francúzsky. G. Horák . . . 60

Spytovali ste sa

Poľský Bydhošť/Bydgoszcz, a či poľská Bydhošť/Bydgoszcz? J. Jacko 61
Odolena Voda, z Odolena Vody. M. Majtán 62
Posthepatálna poradňa, či pohepatitická poradňa? I. Masár 63

KULTÚRA SLOVA

ROČNÍK 7 — 1973 — ČÍSLO 2

Dvadsaťpäť rokov

JÁN KAČALA

Prelomových udalostí v dejinách národov nebýva veľmi veľa. No v súvislosti s víťazstvom československých pracujúcich vo februári 1948 možno použiť toto označenie plným právom, a to aj napriek relatívne krátkemu časovému odstupu od tohto dejinného aktu. Vo februári 1973 si pripomíname dvadsiate piate výročie udalosti, ktorá má pre najnovšie dejiny slovenského a českého národa a ich spoločného štátu mimoriadny význam. Februárový historický medzník utvoril totiž základné podmienky na celkovú prestavbu československej spoločnosti podľa ideológie rozhodujúcej zložky tejto spoločnosti — robotníckej triedy a jej vedúcej sily — Komunistickej strany Československa.

Program novej spoločnosti, ktorý sa po februári 1948 realizoval, bol programom výstavby socialistickej spoločnosti, spoločnosti s rozvinutou ekonomickou bázou, s novými výrobnými vzťahmi, s rastúcou životnou a kultúrnou úrovňou jej členov, s rozvíjajúcou sa vedou a technikou, ale aj umením a kultúrou. Stačí, keď si pripomenieme ekonomické, politické, sociálne a kultúrne zmeny, ktorých sme za ostatné štvrťstoročie svedkami v Slovenskej socialistickej republike, aby sme sa presvedčili o progresívnosti, ale aj o náročnosti tohto programu, a najmä o pozitívnych a záväžných výsledkoch, ktoré sa pri jeho realizovaní dosiahli.

Osobitne svetlú stránku procesu socialistickej prestavby našej spoločnosti predstavuje oblasť vedy. Ak z tohto úseku spoločenskej tvorby vyberieme iba vedecký výskum v Slovenskej akadémii vied, ktorá má dnes na Slovensku vyše päťdesiat vedeckých pracovísk, vidíme aspoň v náznaku hĺbku sociálnych premien, ktoré sa v našej spoločnosti odohrali. Aj tento fakt dokazuje premyslenosť, perspektívnosť a mnoho-

strannosť programu budovania novej spoločnosti v Československu, programu, ktorý vypracovala a so všetkými pracujúcimi uvádzala a uvádza do života Komunistická strana Československa.

V rámci rozvoja vedeckého života na Slovensku zaznamenala impozantný kvantitatívny aj kvalitatívny vzrast slovenská jazykoveda. Ani jeden dvadsaťpäťročný úsek z predchádzajúcich období vo vývine slovenského národa nemožno v tomto ohľade porovnávať s dvadsaťpäťročným úsekom, na ktorého začiatku stál február 1948 a počas ktorého stála na čele našej spoločnosti Komunistická strana Československa. Za ostatných dvadsaťpäť rokov sa rozrástol vedecký výskum slovenského národného jazyka i jeho vzťahov s inými, príbuznými aj nepríbuznými, najmä slovanskými jazykmi do nebývalej šírky aj hĺbky. Pripravili sa a z veľkej časti sa už aj vydali viaceré základné vedecké diela o slovenčine, vyšli mnohé monografie a štúdie venované parciálnym otázkam slovenského jazyka. Rozšíril a prehĺbil sa tematický záber jazykovedného výskumu, zvýšila sa jeho kvalitatívna úroveň, zmodernizovala sa jeho metodologická stránka, rozmnožil sa počet kvalifikovaných odborníkov, z ktorých sa prevažná časť venuje výskumu súčasného spisovného jazyka, jeho systému aj fungovania v mnohostranne sa rozvíjajúcej spoločnosti. Utvorili sa priaznivé spoločenské predpoklady na uskutočnenie progresívnej pravopisnej reformy z r. 1953 a s ňou súvisiacej kodifikácie niektorých čiastkových otázok zvukového a gramatického systému súčasnej spisovnej slovenčiny. Z „vonkajších" aspektov jazykovedného bádania u nás nemožno obísť ten, že po r. 1948 sa situácia stala priaznivou na intenzívnejšie prijímanie výsledkov jazykovedného výskumu v Sovietskom zväze a na preorientúvanie nášho lingvistického myslenia na osvojovanie si metodologických princípov dialektického materializmu.

Hlboké zmeny v ekonomickom, politickom, spoločenskom a kultúrnom živote našej spoločnosti našli odraz aj v národnom jazyku, najmä v jeho spisovnej podobe. S rozvojom spoločnosti sa uskutočňuje aj rozvoj jazyka ako základného dorozumievacieho prostriedku príslušníkov národného spoločenstva, prostriedku, bez ktorého by nebola možná spoločenská výroba. Spisovná slovenčina za ostatné štvrťstoročie sa rozvíja najmä v svojej lexikálnej zložke, ktorá sa intenzívne obohacuje a v ktorej prebiehajú dôležité sémantické zmeny (spresňovanie a diferenciácia významov, ich ustaľovanie atď.), cieľavedome sa buduje terminologická časť slovnej zásoby, spisovná reč sa štýlovo diferencuje, vypracúvajú a ustaľujú sa výrazové prostriedky odborného, publicistického aj hovorového štýlu spisovného jazyka; spisovná slovenčina sa stáva moderným dorozumievacím prostriedkom, dobre plniacim všetky potreby a požiadavky používateľov v najrozmanitejších sférach ľudskej činnosti.

Slovenskí jazykovedci vo vedomí významných pozitívnych výsledkov dosiahnutých pri dvadsaťpäťročnom plnení programu Komunistickej strany Československa budú aj ďalej odovzdávať výsledky svojej práce socialistickej spoločnosti a potrebám jej všestranného intenzívneho rozvoja.

Jazyková kultúra v Poľsku

DANUTA BUTTLEROVÁ

Cieľavedomá práca v oblasti kodifikácie a zveľaďovania poľštiny má veľmi starú, už od 16. stor. trvajúcu tradíciu; ďalšia významná úloha — obrana samostatnej existencie poľštiny, boj proti cudzím vplyvom — pribudla od sklonku 18. stor. do prvého desaťročia 20. stor., teda v období, keď Poľsko stratilo samostatnosť. Aj dnes ležia na pleciach jazykovedcov a milovníkov poľštiny spoločensky veľmi zodpovedné úlohy. Minulá vojna spôsobila rozsiahle demografické presuny, ktoré nemohli zostať bez vplyvu na stabilitu jazykovej normy; je to najmä osídlenie západných krajov (Ziemie Zachodnie), sťahovanie sa ľudí z dedín do miest ap. Tempu rozvoja jazyka, najmä obohacovaniu jeho slovníka, výdatne pomohol aj dynamický rozvoj rozličných oblastí sociálneho a hospodárskeho života, ktorý nastal ako dôsledok povojnových poli ických zmien.

Uvedené činitele spôsobujú, že v oblasti jazykovej normy v Poľsku teraz stoja pred nami dva ciele: po prvé ide o rýchlu stabilizáciu normy, ktorej stabilnosť narušilo najmä sťahovanie sa ľudí, ďalej ide o zovšeobecnenie tej poľštiny, ktorú nazývame všeobecným (spisovným) jazykom; po druhé pôjde práve o modifikáciu normy, o účelné doplňanie jazyka v tých oblastiach, ktoré musia uspokojovať rastúce reálne potreby, predovšetkým v oblasti slovníka a tvorenia slov.

Pokusy o stabilizáciu normy sa musia opierať o dôslednú znalosť terajšieho stavu jazyka. Z toho dôvodu majú pre normatívnu činnosť veľký význam vedecké akcie začaté hneď po vojne, ktorých cieľom je opis súčasnej poľštiny. Žiada sa tu predovšetkým spomenúť veľmi naširoko rozvrhnuté lexikografické práce. R. 1969 vyšiel posledný, jedenásty zväzok (doplnky) veľkého *Słownika języka polskiego* v redakcii prof. W. Doroszewského. Toto základné dielo sa vyznačuje nielen bohatstvom zhromaždeného slovného materiálu, ale aj moderným lexikografickým spracovaním. Systém kvalifikátorov, gra-

matické informácie a uvádzanie frazeológie heslových slov umožňujú dôslednú orientáciu v ich typickom dnešnom používaní. Slovník, pravdaže, obsahuje aj priame normatívne pokyny, varuje pred používaním chybných slov a frazeologizmov, uvádza ich správne ekvivalenty ap.

Na základe materiálu zhromaždeného počas spracúvania spomínaného veľkého slovníka vznikol aj jednozväzkový *Mały słownik języka polskiego,* ktorý pohotovo slúži pracovníkom vydavateľstiev, učiteľom ap. V povojnovom období ešte vyšli ďalšie slovníky: nový *Słownik synonimów polskich* (redaktor prof. S. Skorupka), dvojzväzkový *Słownik frazeologiczny języka polskiego* (od toho istého autora) a tri slovníky cudzích slov, z ktorých posledný (v redakcii doc. Jana Tokarského) vyšiel r. 1971. Teraz sa pracuje na prvom poľskom frekvenčnom slovníku (vyšiel už ukážkový zošit), ako aj na *Słowniku-minime,* ktorý uľahčí cudzincom osvojovanie poľštiny.

Pre výskum jazykovej normy sú nie menej závažné syntetické opisy jednotlivých oblastí gramatického systému poľštiny, vydané po vojne; ako príklady spomenieme aspoň tieto diela: Z. Klemensiewicz: *Zarys składni polskiej,* W. Doroszewski: *Podstawy gramatyki polskiej,* B. Wierzchowska: *Wymowa polska,* H. Satkiewicz: *Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka ogólnopolskiego.* Pripravuje sa štruktúrna gramatika poľštiny a v tlači je monografický náčrt poľskej flexie.

Normatívna činnosť sa však opiera predovšetkým o práce z oblasti kultúry jazyka. Aj v tejto oblasti má poľská jazykoveda nemalé výsledky. Tu treba spomenúť najmä prípravu nového *Słownika poprawnej polszczyzny* do tlače (vyjde ešte v tomto roku); jeho redaktorom je Witold Doroszewski. Slovník bude obsahovať vyše 35 000 hesiel, v čom bude značná časť neologizmov, ktoré sa doteraz ešte nehodnotili z hľadiska normy; tento slovník bude obsahovať aj veľmi potrebné pokyny o používaní flektívnych foriem populárnych vlastných mien.

Doteraz vyšiel vo viacerých vydaniach *Słownik poprawnej polszczyzny* od S. Szobera; hneď po vojne vyšiel aj *Słownik polskich błędów językowych* od S. Słońského, ktorý je aj naďalej užitočný, hoci v jednotlivostiach už nevystihuje terajší úzus.

Z monografických prác venovaných problémom jazykovej kultúry popredné miesto zaujímajú práce Witolda Doroszewského *(Kryteria poprawności językowej, Rozmowy o języku, O kulturę słowa* ap.) a Zenona Klemensiewicza *(O różnych odmianach współczesnej polszczyzny, Pogadanki o języku polskim* ap.). Medzi základné normatívne práce sa počíta aj publikácia *Polszczyzna piękna i poprawna* (redaktor prof. S. Urbańczyk) — zbierka článkov o jazykovej správnosti, ktoré vyšli v priebehu niekoľkých desaťročí v časopise Język Polski.

Niektoré z prác o jazykovej správnosti sú adresované vymedzenému okruhu používateľov: *Poradnik językowy* od M. Kniagininovej a W. Pisarka má slúžiť pracovníkom rozhlasu, tlače a televízie, *Błędy językowe w pracach pisemnych uczniów* od Z. Saloniho sú určené predovšetkým učiteľom.

Pokusom o syntézu doterajších poľských teoretických výsledkov výskumu v oblasti jazykovej správnosti je knižka D. Buttlerowej, H. Kurkowskej a H. Satkiewiczovej *Kultura języka polskiego (Zagadnienia poprawności gramatycznej)*, ktorá vyšla r. 1971.

Patrí sa aspoň spomenúť aj niekoľko desiatok populárno-náučných prác z oblasti jazykovej kultúry, ktoré vyšli po vojne; z nich sa vyznačujú živou, vtipnou formou a zaujímavou tematikou knižky Stefana Reczka *(Nasz język powszedni, Przecinki i przycinki)*.

Medzi širokými masami šíria vedomosti o súčasnej poľštine dva zásluhné jazykovedné časopisy: varšavský *Poradnik Językowy* (redaktor prof. W. Doroszewski) a krakovský *Język Polski* (redaktor prof. J. Safarewicz).

Otázky jazykovej kultúry popularizujú poľskí jazykovedci nielen prostredníctvom odborných časopisov, ale aj spoluprácou s tlačou zo sociálnej a kultúrnej oblasti, ba aj s dennou tlačou, v ktorej publikujú jazykové informácie a rady. Pravidelné vysielanie v programe Poľského rozhlasu pod názvom Radiowy Poradnik Językowy vedie už vyše tridsať rokov prof. Witold Doroszewski. V dvoch poľských mestách, vo Varšave a v Katoviciach, účinkujú telefonické jazykové poradne, ktoré denne riešia desiatky pochybností vo veciach normy. Napokon systematickú popularizačnú činnosť vyvíjajú dva spolky: *Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego* a *Towarzystwo Kultury Języka*. Každý z nich má vyše desať filiálok v rozličných mestách Poľska, v ktorých prebieha živá prednášková činnosť, pripravujú sa vedecké zasadania (napr. Towarzystwo Kultury Języka zorganizovalo zasadanie venované pamiatke Baudouina de Courtenay), podnecujú sa vedecké výskumy (*Koło szczecińskie Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego* začalo napríklad sledovať integračnojazykové procesy v západných krajoch). Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego vydalo v sérii Biblioteczka TMJP viacero knižných publikácií; v najbližšom čase sa dostanú do predaja prvé publikácie novej populárno-náučnej jazykovednej série, nad ktorou má patronát Towarzystwo Kultury Języka. Treba ešte dodať, že obidva spolky spája stála a úzka spolupráca s učiteľmi, vydavateľmi a novinármi. Táto spolupráca sa prejavuje medziiným aj v organizovaní každoročných kurzov vedomostí o súčasnej poľštine, na ktoré sa vždy zíde veľa poslucháčov.

V krátkom článku ťažko vypočítať všetky verejné akcie typu *Prasowy dzień bez błędów* (Pracovný deň bez chýb), na ktorých sa aktívne

zúčastňujú poľskí jazykovedci. Už iba spomenieme druhú oblasť ich činnosti, ktorú sme nazvali „modifikačnou"; ide tu o práce, ktorých cieľom je obohacovanie zásoby súčasnej poľštiny. Jazykovedné inštitúcie a pracoviská spolupracujú napr. s Naczelnou Organizacjou Technicznou a s Polským Komitetom Normalizacyjným v oblasti vypracúvania technickej terminológie; jazykovedci sú aj v Komisiji do Ustalania Nazw Miejscowych, ktorá kodifikovala tradičné poľské geografické názvy a navrhla veľa nových mien. A nakoniec jazykovedci sú členmi poroty pri konkurzoch na ustaľovanie mien nových reálií, ktoré organizujú rozličné inštitúcie i časopisy; výsledkom jedného takéhoto konkurzu je sloveso *orbitować* (označuje činnosť, ktorú vykonáva kozmonaut opúšťajúci loď počas letu); uvedené sloveso sa už v poľštine ujalo.

Činnosť jazykovedcov v oblasti jazykovej kultúry sa stretáva s nevšedným a stále rastúcim záujmom najširšej verejnosti o otázky jazykovej kultúry, čo sa odzrkadľuje v stovkách listov adresovaných Radiowému Poradniku Językowému i redakciám jazykovedných časopisov, ďalej v častých a neraz i vášnivých polemikách o jazykovej správnosti na stránkach tlače. Tento spoločenský ohlas, ktorý sprevádza každú iniciatívu v oblasti jazykovej správnosti, je zárukou stáleho rastu jazykovej kultúry v Poľsku.

Z poľského originálu preložil Ferdinand B u f f a.

Základné otázky lexikológie

JÁN HORECKÝ

1. Vzťah jazyka ku skutočnosti, k objektívnej realite vyplýva predovšetkým z toho, že jazykom sa čosi vypovedá o okolitom svete a podávajú sa o ňom informácie iným členom daného spoločenstva. Ak chceme o niečom vypovedať a komunikovať, treba mať jednak prostriedky na označenie, pomenovanie javov objektívnej reality, jednak možnosti vyjadriť vzťahy medzi pomenovanými objektmi, ale aj medzi pomenovaniami. Skúmanie vlastností pomenovania patrí do oblasti lexikológie, výskum vyjadrovania vzťahov je predmetom syntaxe.

Vzťah pomenovacích jednotiek k pomenúvaným objektom sa často hodnotí ako priamy, bezprostredný vzťah. Pri takomto hodnotení sa však nedá uspokojivo vyriešiť problém, že tá istá pomenovacia jednotka sa v rečovom akte používa na označenie viacerých objektov tej

istej triedy. Preto je nevyhnutné medzi rovinu pomenúvaných objektov a rovinu pomenovacích jednotiek vsunúť sprostredkujúcu rovinu pojmov.

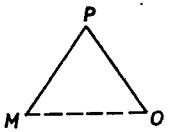

Tento trojitý vzťah sa vyjadruje tzv. sémantickým trojuholníkom (Ogden, Frege), ktorý má na svojich vrcholoch tri základné prvky sémantických vzťahov: pomenovanie (alebo meno), pojem (alebo signifikát) a objekt (alebo denonát). Základňa tohto trojuholníka je vyznačená prerušovanou čiarou a tým sa naznačuje, že vzťah medzi menom a denotátom nie je priamy, ale sprostredkovaný pojmom. Platí to pre jazyk ako systém, lebo pri dorozumievaní, v reči je táto sprostredkujúca úloha pojmu oslabená. Mená, pomenovania sa vzťahujú priamo na objekty.

Sémantický trojuholník možno vysvetľovať aj v pojmoch teórie znaku, a to dvojako. Podľa stúpencov unilaterálnej teórie znaku je v jazyku znakom iba pomenovanie (resp. rad zvukov). Z toho však vyplýva možnosť takého výkladu, že pomenovanie je v systéme znakom pojmu, nie objektu; no v konkrétnej výpovedi môže byť uvedený rad zvukov aj znakom objektu, denonátu. Podľa stúpencov bilaterálnej teórie tvorí pomenovanie i pojem dovedna jazykový znak a len ako celok sa používajú na označenie denonátov. Takúto viazanosť pomenovania a pojmu uznávajú aj tí stúpenci unilaterálnej teórie znaku, ktorí pre toto spojenie zavádzajú termín *znakový komplex*.

2. Podľa unilaterálnej teórie sú v jazyku a reči znakom predovšetkým fonémy a ich spojenia. Podľa bilaterálnej teórie jazykovými znakmi sú morfémy a spojenia morfém (slová a združené pomenovania).

Iba na základe bilaterálnej povahy jazykového znaku, t. j. skutočnosti, že isté jazykové jednotky (počnúc morfémou) majú formu i obsah (t. j. význam alebo funkciu), možno ich vyčleniť ako osobitné jednotky aj v takých prípadoch, keď nejestvujú v jazyku samostatne. Vyčleňovaním takýchto najmenších jednotiek majúcich obsah sa zisťuje štruktúra takých jednotiek, ktoré zahrnujú väčší počet nižších jednotiek. Ak sa vyčleňujú morfémy, hovoríme o morfematickej štruktúre.

Morfematická štruktúra slov, resp. pomenovaní je lineárna, morfémy sa radia za sebou, bez nejakej hierarchizácie. Medzi morfémami je však isté odstupňovanie: popri morfémach majúcich význam (to sú koreňové a derivačné morfémy) sú morfémy spĺňajúce iba isté funkcie (to

sú gramatické — relačné a formové —, tematické, spájacie a interfigované morfémy).

Ak sa pri členení pomenovaní na morfémy vychádza z ich významovej stránky, nie sú také dôležité funkčné morfémy ako morfémy významové. Významové morfémy netvoria lineárnu štruktúru, ale binárnu. V zásade má každé štrukturované pomenovanie dva členy: bázu a formant. V báze môže byť aj viacero derivačných morfém, vo formante sa spája spravidla do jedného celku posledná derivačná morféma a gramatická morféma. Pri slovotvornej analýze nemajú význam tematické, spájacie a interfigované morfémy. Niekedy aj derivačné morfémy strácajú svoj pôvodný význam, stávajú sa prázdnymi morfémami.

Formálne možno slovotvornú štruktúru všetkých pomenovaní zachytiť niekoľkými tzv. prepisovacími pravidlami:

1. $O \rightarrow H\ (\leftarrow M)$
2. $\left\{ \begin{matrix} H \\ M \end{matrix} \right\} \rightarrow H\ (\leftarrow M)$
   $D \leftarrow B$
   $B_H \leftarrow B_M$
   $B_1 \leftarrow B_2$
3. $B \rightarrow \left\{ \begin{matrix} R \\ O \end{matrix} \right\}$

Symbol *O* tu znamená pomenovanie (onoma), *H* — hlavný člen, *M* — modifikujúci člen, *D* — derivačná morféma, *B* — báza, *R* — koreň. Šípkami doprava sa vyjadruje prepisovanie, resp. rozvíjanie, šípkami doľava závislosť, obojstrannou šípkou rovnocennosť. Okrúhlymi zátvorkami sa označuje potenciálnosť istého prvku, svorkovými zátvorkami možnosť výberu, resp. platnosť pre niektorý z členov uvedených v zátvorke. Pravidlá fungujú rekurzívne, to značí, že keď sa príde v 3. pravidle k symbolu *O*, treba sa znova vrátiť k symbolu *O* v 1. pravidle a pokračovať ďalej.

3. Významovú stránku pomenovaní možno skúmať z dvoch základných hľadísk: Z onomaziologického hľadiska ide o pomenúvací vzťah. Skúma sa, ako sa objekty pomenúvajú, čím je motivovaný výber jazykových prostriedkov pre dané pomenovanie. Zo semaziologického hľadiska sa skúmajú už hotové pomenovania; skúmajú sa ich sémantické vlastnosti a zložky, ich významová štruktúra.

Pri onomaziologickom skúmaní sa ako základné prvky využívajú onomaziologické kategórie, najvšeobecnejšie prvky, ktorými sa určuje spôsob, ako sa utvára vzťah medzi pojmom a jeho formálnym, zvukovým vyjadrením v danom jazyku. Skúma sa, ktoré príznaky sa berú ako závažné, dôležité, typické pre jazykové vyjadrenie daného pojmu.

Veľmi výrazne sa prejavujú onomaziologické kategórie v odvodených slovách, ale dajú sa zistiť aj v neodvodených slovách.

Pri pomenúvacom akte sa daný objekt zaradí do istej triedy a v tejto triede sa jeho pojem vymedzí istým príznakom. Onomaziologická kategória je preto binárna, dvojčlenná. Jej členmi sú onomaziologická báza (t. j. určovaná zložka, napr. rod, trieda pojmov) a onomaziologický príznak (t. j. určujúca zložka, vyjadrujúca napr. vlastnosť nositeľa deja). Onomaziologický príznak môže byť jednoduchý alebo zložený, pričom všetky prvky zloženého príznaku nemusia byť výslovne, formálne vyjadrené.

Príznaky, ktorými sa vyjadrujú napr. vlastnosti, kvalita, kvantita, označujú sa ako vlastné, príznaky vyjadrujúce funkciu, priestorové a časové vzťahy označujú sa ako relačné, vzťahové. Z iného hľadiska sa príznaky delia na inherentné (vlastné objektom, napr. veľkosť, farba) a adherentné (pripisované objektom, napr. účel, pôvod) Za základ pomenovania sa môže vziať ktorýkoľvek príznak. Výber závisí od kultúrneho prostredia, od oblasti života, ale aj od vlastností a štruktúry jazyka.

Aj pri semaziologickom výskume je silná tendencia neskúmať iba hotové útvary (slová a združené pomenovania, no najmä slová), ale hľadať ich základné významové zložky, sémantické dištinktívne príznaky.

Napr. pri skúmaní slova *lov* sa zisťuje, že sú v ňom tieto základné významové prvky: činnosť istého subjektu *X*, charakterizovaná pohybom, ktorý je rýchly a je orientovaný na subjekt *Y*, ktorý sa tiež pohybuje, a ďalej úsilím zmocniť sa objektu *Y*. Formálne sa vzťahy medzi jednotlivými sémantickými príznakmi vyjadrujú napr. pomocou zátvoriek:

(((činnosť X) (*povaha:* (fyzikálny)) ((pohyb) (*stupeň:* rýchly)) (*ráz:* (nasledovať) (*zámer:* (úsilie zmocniť sa Y) ((pohyb))).

Prehľadnejšie sa vzťahy medzi týmito príznakmi dajú vyjadriť pomocou aparátu formálnej logiky takto:

((fyzikálna) činnosť . (rýchly) pohyb) X. (nasledovať) XY. (úsilie X (zmocniť sa) XY) . (pohyb Y).

Ako prostriedok na vyjadrovanie významu slov pomocou sémantických príznakov sa buduje osobitný slovník sémantického jazyka. Do tohto slovníka patria predovšetkým také slovesá ako *spôsobiť, začať, nachádzať sa, pohybovať sa, mať, závisieť* (tzv. elementárne predikátové slová). Ďalej sem patria základné prostriedky predikátovej logiky, t. j. symboly premenných (napr. *A, B, X, Y),* kvantory (vyjadrujúce

platnosť súdu pre všetky objekty alebo len pre niektoré) a typické spájacie výrazy (napr. *a, alebo, ak — potom).* Pomocou tohto aparátu možno opísať napr. význam vety *Neprišiel pre chorobu* takto: Jestvuje také *X* (pričom *X* je symbol pre chorobu), že z *X* vyplýva *Y* (pričom *Y* je príchod) a výskyt *X* je skorší než výskyt *Y.* Podobne možno opísať aj význam jednotlivých slov, napr. *kúpiť* — spôsobiť, aby *X* niečo mal, *donútiť* — spôsobiť nemožnosť nerobiť, *poznať* — spôsobiť, aby *X* mal objektívnu informáciu.

Dôležitým sémantickým prvkom je aj valentnosť slova, t. j. schopnosť slova spájať sa s inými slovami. Niektoré slovesá napr. vyžadujú zaplniť iba jedno miesto (subjekt), napr. *rásť.* Iné slovesá zase vyžadujú pre úplnosť významu zaplniť viac miest, napr. *kúpiť kto, čo, kde, za čo.* Takéto valenčné schopnosti sa zovšeobecňujú v systéme lexikálnych parametrov. Ak napr. vieme, že so slovom *chyba* sa veľmi často spája hodnotenie slovami *veľká, obrovská, neodpustiteľná,* môžeme všetky takéto hodnotenia zhrnúť pod parameter *Magn* (veľký). Výrazy vyjadrujúce vplývanie sa zhrnú pod parameter *Oper,* výrazy vyjadrujúce podliehanie pod parameter *Labor* a pod.

Pri skúmaní odvodených slov možno na všeobecné sémantické príznaky usudzovať aj zo vzťahu slovotvorných prípon (formantov) k bázam. Takto zistené sémantické príznaky tvoria hierarchicky usporiadaný systém, vyjadrený napr. grafom v podobe stromu. Jednotlivé dráhy takéhoto grafu tvoria usporiadaný rad sémantických príznakov, ktorému možno pripísať konkrétne slová.

Napr. pre desubstantívne prídavné mená v slovenčine možno ako najvšeobecnejší príznak vziať okolnosť, či vyjadrujú alebo nevyjadrujú privlastňovanie (príznak posesívnosti *POS).* Prídavné mená typu *otcov* majú teda príznak *+POS,* kým prídavné mená typu *valcovitý* majú príznak *—POS.* Okrem toho sú aj také prídavné mená, v ktorých je tento príznak neutralizovaný. Napr. prídavné mená typu *strojový* možno charakterizovať ako *±POS.*

Pri vzťahu posesívnosti sa vyjadruje, že niečo patrí istému objektu *(otcov)* alebo že istý subjekt má niečo *(pehavý).* Príznak „mať" možno označiť symbolom *HAB* (z lat. *habere* — mať). Pritom prídavné mená s príznakom *+HAB* môžu túto vlastnosť vyjadrovať v normálnej alebo zvýšenej miere, preto je tu dôležitý príznak intenzívnosti *INT.*

Privlastňovacie prídavné mená sa delia na individuálne a neindividuálne, preto sa tu uplatňuje sémantický príznak individuálnosti *IND.* Pri ďalšom členení prichádza do úvahy, či sa privlastňuje ľudským bytostiam alebo nie. To sa vyjadruje sémantickým príznakom „ľudskosti" *HUM.*

Výraznú skupinu tvoria prídavné mená odvodené od látkových podstatných mien. Preto je vhodné zaviesť sémantický príznak látkovosti,

resp. materiálnosti *MAT* a ďalej ešte sémantický príznak pôvodu *ORIG*. Napokon je ešte potrebný príznak kvality *QUAL*.

Hierarchické usporiadanie uvedených príznakov vyjadruje tento strom:

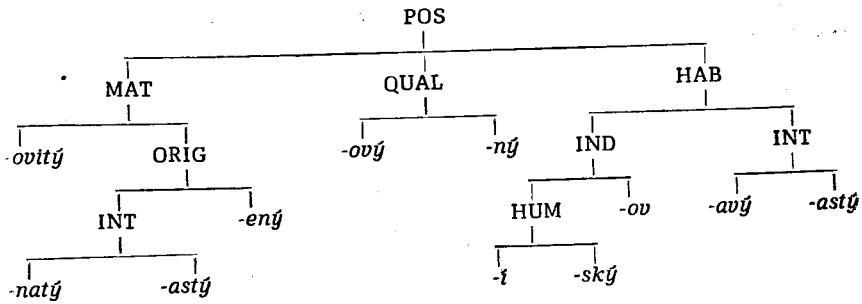

Z tohto stromu možno vyčítať nasledujúce usporiadané rady sémantických príznakov (a pripísať im konkrétne prídavné mená ako typy):

+POS +HAB +INT	*pehastý, rovinatý, chlpatý, krovitý, močaristý, vredovitý, haluznatý*
+POS +HAB —INT	*pehavý, krídlatý, hrotnatý, ílovatý, zúbkovaný, zúbkový*
+POS —HAB +IND	*synov, matkin*
+POS —HAB —IND +HUM	*lekársky, otcovský*
+POS —HAB —IND —HUM	*kozí, mačací, konský, slonový*
±POS +QUAL	*mastný, bojový*
±POS —QUAL	*masťový, lodný, morský*
—POS +MAT +ORIG	*olovený, železný, krúpový, drevitý*
—POS +MAT —ORIG +INT	*blanitý, ílovitý, kamenistý*
—POS +MAT —ORIG —INT	*olejnatý, hlinastý, piesčitý*
—POS —MAT	*pruhovitý, končistý, obrazný, lososový*

4. Popri sémantických príznakoch je pre každé slovo charakteristické aj to, že sa v danom jazyku vyskytuje častejšie alebo zriedkavejšie a že tento výskyt možno zistiť štatistickým skúmaním textov. Predpokladá sa, že pre každé slovo sú typické tri číselné parametre: frekvencia, disperzia a využitie. Frekvencia vyjadruje, ako často sa dané slovo vyskytuje vo všeobecnosti. Tento údaj sa uvádza vo frekvenčnom slovníku. Disperzia vyjadruje, ako často sa dané slovo vyskytuje v istej oblasti slovnej zásoby (obyčajne sa tu berú do úvahy jednotlivé jazykové štýly). Ak sa napr. predpokladá päť jazykových štýlov a v každom z nich sa dané slovo vyskytuje dvadsaťkrát, jeho frekvencia je sto a disperzia je maximálne rovnomerná. Ale ak sa vyskytuje stokrát iba v jednej oblasti, v jednom štýle a v ostatných sa nevyskytuje, jeho

disperzia je maximálne nerovnomerná. Ak je isté slovo rozdelené do všetkých piatich oblastí, ale nerovnako, zisťuje sa jeho disperzia tak, že sa od maximálnej frekvencie odpočíta minimálna frekvencia a výsledok sa delí celkovou frekvenciou. Napr. 50, 20, 15, 10, 5 dáva 50 — 5 = 45 : 100 = 0,45. Parameter využitia sa vypočíta ako súčin frekvencie a disperzie delený stomi. V našom prípade to je 100 . 0,45 : 100 = 0,45.

Prirodzene, o nijakom slove nemožno uviesť presný údaj, lebo nikto nemôže zozbierať všetky texty daného jazyka a jazyk nemožno umŕtviť na istom štádiu vývinu, preto sa všetky parametre hodnotia z hľadiska štatistickej spoľahlivosti.

☆

Redakcia nášho časopisu sa rozhodla uverejňovať v tomto ročníku prehľadné články, ktorými vychádza v ústrety účastníkom postgraduálneho štúdia na pedagogických fakultách. Jednotlivé články sú spracované so zreteľom na osnovy postgraduálneho štúdia pre učiteľov slovenského jazyka v 6.—9. roč. ZDŠ. Účastníci tohto štúdia nájdu v nich potrebné informácie z problematiky teórie jazykovedy, jazykovej kultúry, lexikológie, morfológie, syntaxe, štylistiky, pravopisu a teórie vyučovania jazyka.

Čítame Slovník slovenského jazyka

(Závery 2)

MILAN URBANČOK

II. ZASTARANÉ SLOVÁ A KNIŽNÉ ZASTARANÉ SLOVÁ V SSJ

Je neodškriepiteľnou skutočnosťou, že slová typu *bitevný, dôtka, válka,* ktoré sa v SSJ spravidla označujú ako zastarané alebo ako knižné zastarané (ale označovali sa aj inak, ako sa ukáže z príkladov, ktoré uvedieme), sa v kontexte spisovnej slovenčiny naozaj vyskytovali[10] a že ich nájdeme — dakedy i nezriedka — najmä u klasikov našej krásnej literatúry.

Slová *bitevný, dôtka, válka* budeme v našej úvahe uvádzať a k o t y p, ale, pravdaže, ide o veľké množstvo ďalších slov, ktoré sa v SSJ hodnotia obdobne.

[10] Alebo sa a k o t y p vyskytujú aj v súčasnosti. To — ako sa ukáže — podstatne mení situáciu so zreteľom na ich hodnotenie a na oprávnenie zaraďovať ich medzi zastarané slová.

Na ilustráciu uvedieme zopár príkladov (v zátvorke je hodnotenie zo SSJ): *báchorka* (expr.), *bázlivec, bázlivý* (kniž. zastar.), *biric* = katov pomocník; dráb, mestský sluha (zastar.), *bláhový* (kniž. zastar.), *sedieť na bobku* = kvočať (hovor.), *bodlo* = bodák, bajonet; bodec (v SSJ nepríznakové), *bolestín* (expr.), *čiperný* = vrtký, bystrý, svižný (kniž. zastar.), *darmotlach* (pejor. zried.), *dutnať* = tlieť (kniž.), *habadej* (expr. zried.), *hastrman* = vodník (ľud.), *hospoda* = krčma (zastar.), *hrubian* (kniž. zastar.), *hrútiť sa* (kniž. zried.), *chalupník* = želiar, hofier (zastar.), *chlapecký* (zastar.), *chmýrie* = páperie, páper (zried.), *chuďas* (kniž. zastar.), *kudrlinka* = kučera (expr.), *mazliť sa* (kniž. zastar.), *oprátka* (v SSJ nepríznakové), *plevel* = burina (v SSJ nepríznakové), *tenatá* = siete, osídla (kniž. zastar.), *veteš, vetešník* = starina, starinár (kniž. zastar.).

Myslíme — a pousilujeme sa to dokázať —, že uvedené slová — teda slová typu *bitevný, dôtka, válka* — sú ako vrstva slov typické z iného hľadiska, a nie ako zastarané alebo knižné zastarané, a že spravidla nie sú primerané ani iné hodnotenia, ktoré sa im v SSJ pripisujú.[11]

Najsamprv je dôležité uvedomiť si toto: Nie všetko, čo kedysi v spisovnej reči bolo (alebo sa vyskytlo, alebo bolo kodifikované), a dnes nie je — alebo sa zo spisovnej reči vysúva —, možno paušálne hodnotiť ako zastarané,[12] lebo príčiny (motívy) vypadnutia alebo vysunutia zo spisovného repertoáru môžu byť rozličné. Je tu preto nevyhnutná diferenciácia pri hodnotení.

Príkladov na dôkaz tohto nášho tvrdenia by sa dalo uviesť veľa, ale na osvetlenie podstaty veci postačia aj tieto (náročky uvádzame príklady z iných oblastí, nie z lexiky): V štúrovskej kodifikácii boli adjektíva typu *dobrô, peknô* a tvary *dobrieho, peknieho*. V Czamblovej kodifikácii boli napr. tvary nom. a ak. pl. *dvore* (popri *dvory*). V Pravidlách slovenského pravopisu z roku 1931 bol napr. typ infinitívu slovies *vedeť, rozumeť*. Všetko toto sa dá nájsť aj v textoch z príslušných období.

Ale napriek tomu, že všetko to, čo sme uviedli, kedysi v kodifikácii i v spisovných textoch bolo, nemožno dnes povedať, že ide o zastarané javy. Ide tu o celkom iné prehodnotenie. Typ *dobrô, peknô, dobrieho, peknieho* sa dnes hodnotí nie ako zastaraný, ale skôr ako nárečový (resp. „ľudový"; boli aj návrhy hodnotiť ho ako hovorový). Tvar nom. a ak. pl. *dvore* sa dnes hodnotí ako jednoznačne nespisovný. Rovnako sa dnes v kontexte spisovnej reči hodnotí aj infinitív typu *vedeť, rozumeť*.

[11] Otázku knižnosti možno pri tom, o čo nám ide, ponechať bokom, lebo vrstva knižných slov sa pokladá jednoznačne za spisovnú (aj v SSJ).

[12] Formulácia v Informáciách pre používateľov slovníka v SSJ (1. diel, § 44) je takémuto chápaniu veľmi blízka.

Domnievame sa, že pre spisovnú slovenčinu je v oblasti lexiky primeranejšia iná koncepcia zastaranosti, než tá, ktorá sa uplatnila v SSJ. S tým súvisí aj iná koncepcia hodnotenia slov typu *bitevný, dôtka, válka.*

Pokúsime sa tu vysvetliť túto koncepciu, chápanie zastarávania slova, definovať zastarané slovo, ukázať, aký je pomer medzi zastaranosťou a spisovnosťou, t. j. aký je vzťah zastaraných slov k súčasnej spisovnej norme a aké je so zreteľom na to adekvátne hodnotenie slov typu *bitevný, dôtka, válka* v spisovnej slovenčine.

Zastarávanie slova je proces, ktorý sa v jazyku deje na časovej osi. Jeho výsledkom je, že slovo, ktoré bolo do istého času bežné a nepríznakové, začína byť „vytískané" iným, n o v ý m s l o v o m, a to tak, že sa prvé (predošlé) slovo — po istom čase — začína pociťovať ako príznakové v zmysle protikladu staré — nie staré. Dakedy — najmä v jazykoch s dlhou spisovnou tradíciou — konečným výsledkom tohto procesu môže byť zabudnutie prvého (predošlého) slova.[13] Myslíme tu na zabudnutie, ktoré sa týka „spoločenskej pamäti".

Príčiny uvedených procesov sú rozličné a často zložité. Mali by byť predmetom osobitného skúmania, ktorému sa, pravda, pri tejto príležitosti nemôžeme venovať.

Ďalej je dôležité uvedomiť si, že zastarané slovo — resp. zastarávanie slova — je pojem relatívny. Je síce viazaný na čas, ale v zmysle protikladu. O zastaranom slove teda nemožno hovoriť na základe kritéria absolútnej „staroby". Časový faktor je tu iba podkladom, ktorý slúži na realizáciu protikladu príznakového (zastaraného) proti nepríznakovému (nezastaranému). V tomto zmysle je teda čas nevyhnutným faktorom, na základe ktorého sa kategória zastaranosti v jazyku realizuje a uvedomuje.[14] Logickým dôsledkom toho je, že proti-

[13] B. Havránek v knihe citovanej v pozn. 4 uvádza, že v češtine medzi takéto zabudnuté slová patrí napr. sloveso *drbiti* vo význame „musieť". V spisovnej slovenčine je skoro v takej istej situácii slovo *brtník* vo význame „včelár" a k nej smerujú aj slová *blanár* a *grznár* vo význame „kožušník". Príklady na zabudnuté slová a významy v slovenčine možno nájsť aj v článkoch J. Doruľu a M. Majtána uverejňovaných v minulom ročníku nášho časopisu.

[14] Na dôkaz toho, že absolútna „staroba" slova nie je rozhodujúcim dôvodom na to, aby sme ho hodnotili ako zastarané, možno uviesť veľa príkladov (pravda, nejde tu napr. o slová z tzv. základného slovného fondu, ktoré spravidla majú prastarý pôvod). Napr. absolútne dostačujúco „staré" Štúrove slová *záseka* = „prekážka", *zábuda* = „zabudnutie", *úsejna* = „semenisko", *prevar* = „prežitok", *podobravosť* = „podnikavosť" by sa napriek tomu, že sú „staré", v kontexte súčasnej spisovnej slovenčiny hodnotili skôr ako neologizmy alebo ako slová vhodné na charakteristiku Štúrovho individuálneho

klad zastaranosť — nezastaranosť je najprimeranejšie posudzovať zo štylistického hľadiska. Zastarané slová sú štylistickou kategóriu, štylistickou vrstvou (toto naše tvrdenie možno pokladať za anticipované, ale ďalej sa ho pokúsime dokázať).

Po predchádzajúcich úvahách možno ako prvú časť definície zastaraného slova uviesť toto:

Zastarané slovo sa v súčasnom jazyku pociťuje ako príznakové na časovej osi smerom do minulosti oproti slovu, ktoré je z tohto hľadiska nepríznakové.

Z tejto časti definície vyplýva ešte to, že na vznik uvedeného protikladu na časovej osi je nevyhnutné, aby medzi jeho členmi bola kontinuita. Inak by protiklad nemohol vzniknúť a príznak zastaranosti by sa nemohol uvedomovať.

Vzhľadom na to by sme definíciu zastaraných slov mohli vymedziť takto:

Zastarané slová majú ten štylistický príznak, že sa v súčasnom jazyku hodnotia v zmysle protikladu staré — nie staré (z hľadiska príznakovosti príznakové — nepríznakové) a využívajú sa — alebo sa môžu využívať — na dosiahnutie podfarbenosti minulosťou najmä v umeleckej literatúre.

Ako klasické pre spisovnú slovenčinu možno uviesť napr. protikladné dvojice *predsedník — predseda, učbár — učiteľ, blanár, grznár — kožušník, brtník — včelár.*

Poznámka. Chápanie zastaranosti slova v našej lexikografickej praxi v SSJ bolo značne nejednotné. Nezriedka sa ako zastarané označovali slová, pri ktorých je toto označenie celkom neprimerané. Okrem slov typu *bitevný, dôtka, válka* nemožno napr. za zastarané — tak sa označujú v SSJ — pokladať slová *brezuľa, brezuľka* (= druh farbiva na textílie, ktoré sa používalo v minulosti), *četník, hofier, išpán, richtár.* To nie sú zastarané slová. Sú to historizmy, lebo keď ich treba v súvislosti s príslušným historickým obdobím použiť, niet výberu, nemožno použiť iné slovo. Sú to pomenovania historických reálií. Z jazykového aspektu nie je tu teda taká situácia, že by sa napr. namiesto slova *richtár* dnes používalo pomenovanie *predseda MNV.* Tu sú súvislosti popretŕhané historickými, organizačnými, administratívnymi zmenami. Aj tie sa síce vykonávajú v čase, ale nie sú to jazykové zmeny.

Ďalej treba zaujať stanovisko k tomu, ako sa dívame na zastaranosť slova so zreteľom na protiklad spisovnosť — nespisovnosť.

štýlu. Viac a osobitejších príkladov by sa dalo uviesť z diela M. M. Hodžu (najmä z Větína). Neuvádzame ich, lebo Hodža v neologizovaní zachádzal často do krajností a do nezrozumiteľnosti.

Domnievame sa, že zastarávanie alebo zastaranie slova nie je taký proces, ktorý by sa odohrával na osi spisovnosť — nespisovnosť alebo by sa jej dotýkal. Uvedieme na to argumenty:

Základné členenie jednotlivých zložiek slovenského národného jazyka je rozdelenie na spisovnú vrstvu a na nespisovné vrstvy.[15] Toto členenie je základné aj pri praktickej lexikografickej práci. Potom je možné — a najmä v slovníkoch spisovných jazykov aj bežné — členenie z ďalších hľadísk. Vyčleňujú sa napr. vrstvy slov podľa funkčných štýlov (napr. hovorové, básnické, knižné slová, odborné termíny), podľa expresívnosti (napr. pejoratíva, eufemizmy, ironizujúce slová), podľa frekvencie (bežné, zriedkavé, ojedinelé slová), slová typické pre jednotlivých autorov (napr. hviezdoslavizmy).

Približne rovnaké triedenie možno urobiť aj v nespisovných útvaroch. Ako najlepší príklad na to môžu poslúžiť nárečia, lebo sú to popri spisovnej reči najkompaktnejšie útvary. Je známe, že aj v nárečiach sú funkčné štýly, vrstvy expresívne zafarbených slov, zriedkavých slov. Sú v nich aj zastarané slová. O tie nám práve ide, pravda, vo vzťahu k spisovnej reči.

Usudzujeme, že uvedené atribúty si slová nadobúdajú a zachovávajú v rámci svojich autonómnych systémov: teda v rámci spisovnej reči i v rámci nárečí.

Poznámka. Uvedomujeme si, že medzi spisovnými a nespisovnými útvarmi je interferencia. To je však osobitná otázka, ktorú tu riešiť nemôžeme a ktorá pre našu úvahu ani nemá podstatnú dôležitosť.

Z toho, čo sme uviedli, jasne vyplýva, že zastarávanie — resp. zastaranie — slova nie je taký dej, ktorého výsledkom by bolo vysunutie slova z jeho vlastného autonómneho systému. Inak povedané: zastarané spisovné slovo ostáva spisovným, zastarané nárečové slovo ostáva nárečovým.

Po tomto konštatovaní tvrdenie, že „označenie slova skratkou zastar. alebo kniž. zastar. je v modernej lexikografii celkom jednoznačné záporné hodnotenie z hľadiska súčasnej normy“,[16] sa ukazuje ako neprimerané.

Poznámka. Ak je konečným výsledkom zastarávania (zastaranía) slova jeho zabudnutie, je úvaha o jeho hodnote z hľadiska súčasného stavu spisovnej reči alebo príslušného nárečia bezpredmetná. Také slovo je vo vzťahu k súčasnosti irelevantné, je predmetom historického výskumu a zložkou istej vrstvy slov historického slovníka.

---

[15] Porov. napr. tretí bod Téz o slovenčine. Kultúra slova, *1*, 1967, s. 34.

[16] Pozri Slovenská reč, *31*, 1966, s. 117.

To, že sa zastarané slovo odsúva do minulosti, je iba „optický klam". Na tomto „klame" sa však zakladá jeho štylistická hodnota, lebo sa „in continuo" uvedomuje to, že v príslušnom čase nebolo zastarané, ale bolo na časovej osi nepríznakové oproti tomu slovu, ktoré je na tejto osi nepríznakové dnes. Zastarané slovo je zložkou súčasnej slovnej zásoby, lebo príznak zastaranosti sa môže uvedomovať iba na základe kontinuity súčasnosti s minulosťou, a to v súčasnosti.

Spomenutý pojem kontinuity je tu základne dôležitý,[17] lebo iba na jej pozadí v súvise s časovou dimenziou môže vzniknúť a uvedomovať sa príznak zastaranosti a ona ukazuje aj na to, že ide o preskupenie vnútri daného útvaru — napr. vnútri spisovnej reči —, že sa neprekračujú jeho hranice.

(Pokračovanie)

Úprava dĺžky jazykového prejavu

Kapitolky zo štylistiky (12.)

JOZEF MISTRÍK

Dĺžka jazykového prejavu je determinovaná jeho funkciou. Pri dnešnom životnom tempe sa dĺžka prejavu čoraz viacej ukazuje ako závažná zložka v procese komunikovania. Najčastejšie ide o šetrenie časom, a teda o skracovanie textu. Úprava z tohto hľadiska je práca neraz náročnejšia ako prvotná štylizácia. Dnešná prax núti pri vyjadrovaní uplatňovať symboly, skratky, heslá a pri písomných prejavoch v maximálnej miere využívať možnosti grafiky a vizuálnych vyjadrovacích prostriedkov vôbec. Skracovanie mechanickým vypúšťaním častí textu alebo mechanickým vkladaním sémanticky chudobných výrazov, to sú lacné spôsoby, ktoré sa môžu pripustiť iba v konečných fázach textovej úpravy, napríklad pri zalamovaní v tlačiarňach alebo pri reprodukovaní pripraveného rečníckeho prejavu na tribúne. Aj to nie vždy, lebo mechanická úprava nesie často riziko závažných vecných chýb. Úpravu dĺžky treba chápať ako preštylizúvanie prejavu.

[17] Myslíme, že chýbajúca kontinuita je aj príčinou toho, že sa Štúrove slová, ktoré sme uviedli v poznámke 14, nepociťujú ako zastarané. Je to výsledok toho, že sa nestali celospoločenským „majetkom". Preto ostali individualizmami.

Možnosť manipulácie s textom podmieňuje v prvom rade autor textu. Dobrí alebo „silní" autori píšu tak, že ich texty sú nepriedušné, kohézne, takže v nich neostáva priestor ani možnosť na cudzí zásah. „Slabší" autori nekoncipujú plynule, a tak potom medzi odsekmi, vetami a slovami je viacej možností na vsúvanie, vypúšťanie alebo premiestňovanie jednotiek prejavu. Čím je autor lepší štylista, tým pevnejšie sú zviazané a hustejšie navzájom poprepletané časti jeho textu. I naopak.

Silným činiteľom, ktorý podmieňuje možnosti úpravy dĺžky jazykového prejavu, je jazykový štýl. Najskôr je dôležité to, či ide o umelecký alebo o vecný štýl. V umeleckom štýle sa uplatňujú individuálne autorské postupy a autorské zámery sa realizujú nielen čírym použitím alebo nepoužitím istých výrazov, lež aj spôsobom ich začlenenia do textu. Zámer autora sa môže realizovať napríklad viacnásobným opakovaním výrazu a upravovateľ sám nemôže rozhodovať o tom, koľkokrát sa autor rozhodol výraz opakovať. Výpoveď je rozložená na celej ploche umeleckého textu, a preto každý zásah s úmyslom upraviť rozsah textu sa dotýka celistvosti a zmyslu celej výpovede. Tak ako nemožno pri umeleckom prejave hovoriť o štylistických chybách, nemožno do takéhoto textu z pozícií „cudzej" osoby ani zasahovať. Vecný prejav (náučný, administratívny, publicistický, rečnícky) sa v princípe člení na relatívne autonómne mikrotexty a to umožňuje apretorovi zasahovať do prejavu s úmyslom upraviť jeho dĺžku. Každý prejav má štruktúru podľa toho, ku ktorému štýlu patrí, a pri úprave sa musí brať zreteľ na charakter tejto štruktúry.

Pri úprave dĺžky trichotomických (trojčlenných) výkladových textov sa vychádza z toho, že rámcové časti sú koncipované úspornejšie ako vnútorné časti textu. To značí, že pri ich štylizovaní už sám autor bol ostražitejší vo výbere a zaradení výrazu. Rámcové časti sú abstraktnejšie a na menšej ploche nesú oveľa väčšiu významovú váhu ako vnútorné časti Najviac sa dá zasahovať do stredných častí (obrazne možno povedať, že sú najmenej „zraniteľné"), a tak úprava dĺžky sa začína pri nich. Ak je jadrom textu opisný alebo enumeratívny postup, skracovanie i rozširovanie je ľahšie ako pri výkladovom postupe. Časti výkladu sú prepletené všetkými smermi, zatiaľ čo zložky opisu alebo výpočtu sú „pozliepané" na spôsob kontextovej parataxy.

Najnižšia formálna i obsahová nadvetná jednotka textu je odsek. Výskumy potvrdili, že najväčšia významová váha odseku leží na jeho prvej vete a smerom ku koncu táto váha postupne klesá. Prvú vetu alebo časť odseku si autor stavia ako tézu, ako „definíciu" svojho postupu. Kým pri výstavbe celého útvaru sa podľa potreby a rozhodnutia autora môže postupovať induktívne alebo deduktívne, zatiaľ pri výstavbe odseku je postup takmer zásadne deduktívny. Sémantika

odseku stojí takto proti sémantike výpovede (východisko, jadro). Takáto zákonitosť v odstupňovaní významovej sily platí nielen pre odsek, ale aj pre novinárske spravodajské útvary ako celky. Prakticky a názorne by sa teda mohlo povedať, že čím bližšie je apretor ku koncu odseku, tým jeho zásahy môžu byť odvážnejšie. Novinárska prax dokonca ráta s takou zákonitosťou tohto odstupňovania, že pri skracovaní textov sa takmer mechanicky postupuje odzadu. Pri zdlžovaní textu sa, pravdaže, začína tam, kde je autorova výpoveď najmenej výrečná.

Teória o aktuálnom členení vety hovorí, že vo výpovedi sa väčšia váha kladie na jadrovú ako na východiskovú časť. A tak pri úprave vety dáva väčšie možnosti prvá, t. j. východisková časť. Metódy rýchleho čitania vedú k tomu, že sa čitateľ orientuje na druhú, t. j. jadrovú časť. Z toho vychádza, že úprava dĺžky výpovede je prakticky vynechávanie, zužovanie alebo rozširovanie jej východiska.

Z vety môžu najskôr vypadnúť (alebo v nej fluktuovať) slová, ktoré samy neurčujú jej gramatickú stavbu. Najskôr sa môžu vynechávať atribúty, no najmenej slovesá a gramatické slová. Sloveso je nositeľom mnohých mimolexikálnych významov a gramatické slová sú piliermi v syntaktických konštrukciách. Pravda, príslušnosť slova k slovnému druhu je len signálom, ktorý upozorňuje na možnosť uvažovať o jeho fluktuácii — rozhodujúca je kontextová funkcia slova.

Pri úprave dĺžky jazykového prejavu sú špecifickým prípadom faktografické údaje a citáty. Jedny i druhé sú v texte cudzími elementmi, ktoré ani autor ani apretor nemenia, berú ich ako petrifikované prvky. Pri úprave dĺžky, najmä pri skracovaní prejavu sa mechanicky postupuje zvyčajne tak, že sa vynecháva alebo dopĺňa iba sprievodný text a tieto „cudzie" prvky ostávajú nedotknuté. Tým sa, pochopiteľne, narúša pôvodný rytmus prejavu, úpravou sa prejav stáva alebo neprimerane hustým, alebo neprimerane riedkym. S väčšou úpravou výkladových a opisných častí musí ísť paralelne aj úprava citovaných prvkov. Úprava takýchto prvkov sa realizuje pri skracovaní buď úmerným vynechávaním alebo abstrahovaním a pri rozširovaní prejavu pridávaním ďalších takýchto prvkov. Sám apretor musí predovšetkým poznať stupeň dôležitosti citovaných prvkov. Ak ho nepozná, orientuje sa podľa ich poradia alebo podľa slov (napríklad spojok), ktoré ich uvádzajú. Posun významu nastáva asi na takom princípe, na akom sa menieva priama reč na nepriamu reč.

Iná vec je, keď sa úpravou dĺžky mení pôvodný žáner, napríklad prednáška na tézy alebo tézy na heslá a podobne. V takom prípade sa rovnomerne prepracúva celý útvar, lebo slohové útvary a žánre sa navzájom nediferencujú iba niektorými svojimi zložkami, lež celou textovou plochou. Nie je správne, ak sa z textu mechanicky povypúšťajú — akoby mimo textu stojace — výrazy typu *prejdime teraz k ...*,

spomenieme ešte ..., uvedieme niekoľko príkladov ... alebo parentézy (vsuvky) a modálne slová vyjadrujúce postoj autora. Priestupkom proti autorovi je aj to, ak sa trichotomický útvar úpravou zmení na dichotomický alebo na nečlenený útvar. Transponovanie na rovine slohových útvarov už v pravom zmysle slova nie je úpravou dĺžky, lež zásadne novou štylizáciou — ponecháva sa iba myšlienka. Tým sa chce zdôrazniť, že zásah do textu si neraz paralelne žiada aj zásah do titulku, názvu alebo nadpisu. Podobu titulku totiž v konečnom dôsledku určuje podoba textu.

Zakončiť sa žiada asi takto: Dĺžka prejavu je podstatná zložka formy prejavu a súčasne imanentná zložka slohového útvaru. Manipulácia s dĺžkou textu nemôže byť mechanická, ale sa musí uskutočňovať citlivo so zreteľom na typ autora, na štýl, na slohový postup a na slohový útvar. Zmena dĺžky, to nie je ani odstrihávanie ani nadlepovanie plochy, ale zhusťovanie a abstrahovanie alebo zrieďovanie a skonkrétňovanie výrazu. Úpravou dĺžky sa mení pôvodný rytmus textu a ide sa až k základom výpovede. Rozhodovanie o dĺžke prejavu je štýlovotvorný proces.

Slová kopa, kopec (kopok), chopok (chopec) v slovenských zemepisných názvoch

MILAN MAJTÁN

Kopa

Slovník slovenského jazyka zachytáva slovo *kopa* v piatich významoch (1. niečo nahromadené, navŕšené, hromada, hŕba, 2. kopcovitý útvar, do akého sa ukladá seno alebo ďatelina, 3. geol. vyvrelinou utvorený kužeľovitý alebo zvonovitý útvar na povrchu zeme, 4. miera, 60 kusov, 5 meteor. kopa, druh oblakov), ale možnosť jeho využitia ako zemepisného termínu iba naznačuje v treťom význame. Výklad slova *kopa* ako topografického termínu (poľ. *kopa,* čes. *kupa,* srbochorv. *kup,* nem. *Hügel),* môžeme uviesť z učebnice Náuka o mapách a teréne z roku 1949 (s. 28):

Kopa. Tvar výšiny, ktorý je zaokrúhlený, nazývame kopa. Tento tvar sa u nás vyskytuje dosť často. Každý horský hrebeň sa vlastne skladá z množstva väčších-menších kôp a sedlel. Najvyšší bod kopy sa tratí v miernom za-

okrúhlení. Z tohto vrcholku sa rozbiehajú všetky spádnice. Najvyšší bod kopy býva obyčajne kótovaný. Na mape kopu veľmi ľahko poznáme podľa uzavretých vrstevníc a hviezdicovito sa rozchádzajúcich šráf. Kope sa podobá kužeľ, hrot a homoľa. Ale na rozdiel od kopy ich svahy sa prudko skláňajú hneď od vrcholku. Štít je viac hrotov pospolu.

V slovenských zemepisných názvoch sa slovo *kopa* používa najmä v názvoch vrchov v oblasti Tatier, Veľkej a Malej Fatry a Martinských hôľ. Môžeme spomenúť vrchy s názvom *Kopa* (1. 1181 m vo Veľkej Fatre, 2. 1344 m vo Veľkej Fatre, 3. 1232 m v Martinských holiach), *Barania kopa* 2275 m vo Vysokých Tatrách, *Belanská kopa* 1832 m v Belanských Tatrách, *Hrubá kopa* 2158 m v Roháčoch, *Veľká kopa* 2052 m vo Vysokých Tatrách atď.; dovedna sa takto nazýva asi 50 vrchov na Slovensku. Ako staršie názvy Rysov vo Vysokých Tatrách máme doložené *Kopa nad Rybím, Kopa nad Morským.*

Možná je aj iná motivácia, predovšetkým v predložkových názvoch *Pod kopami* (pri označení objektu poniže lúk, t. j. „pod kopami sena"), *Pri kopách* (máčali sa tam konope, ktoré sa sušili v „kopách") a pod.

Zriedkavé sú odvodeniny, a to adjektívum *kopský,* napr. *Kopská pláň, Kopské sedlo, Kopský hrb* a pod., a deminutívna podoba doložená v názvoch *Kopa* z oblasti Vysokých Tatier a z obce Krpeľany (okr. Martin). Systémová podoba deminutíva v tejto stredoslovenskej nárečovej oblasti je *kôpka.*

Kopec (kopok)

Slovo *kopec* nie je v slovenskej slovnej zásobe zemepisne obmedzené, používa sa na celom Slovensku. Je to typický zemepisný, topografický termín, jeho základný význam je podľa Slovníka slovenského jazyka „menšia vyvýšenina v teréne, malý vrch, vŕšok". Slovník uvádza aj ďalšie deriváty *kopeň* a *kopenec* s výkladom „menší, malý kopec" a deminutíva *kopček, kopenček.* V slovenských zemepisných názvoch je z Horehronia doložená aj podoba *kopok.* Slovo *kopec* ako zemepisný termín (nem. *Hügel, Berg*) sa vyskytuje iba v západoslovanských a východoslovanských jazykoch, v južnoslovanských jazykoch má takýto význam slovo *kup* (pozri pri výraze *kopa*). Slová *kopec, kopa* (aj *kop*) sú staré praslovanské deverbatíva odvodené od slovesa *kopati,* rovnako ako termíny *kopaň, kopanica, kopanina,* ktoré sa však využívali pri pomenúvaní iných objektov, napr. kultúrnej pôdy, ktorá vznikla klčovaním a nedala sa orať, ale ju museli kopať motykou atď.

V slovenských zemepisných názvoch sa slovo *kopec* vyskytuje na celom Slovensku, hoci jeho frekvencia v jednotlivých oblastiach veľmi kolíše. Najviac dokladov je zo stredného Slovenska z okresov Martin, Banská Bystrica, Zvolen a Žiar nad Hronom, na východnom Slovensku

je výskyt iba sporadický. V oblastiach s riedkym výskytom možno hľadať ďalší význam slova *kopec,* ktorý Slovník slovenského jazyka vysvetľuje ako „hĺbka zeme, kamenia a pod."; to sa týka napr. názvov *Tri kopce, Tri kamenné kopce* (= hroble), *Medzi kopcami, Pri kopcoch* a pod.

Slovo *kopec* sa vyskytuje v rozličných typoch názvov, napr. *Kopec, Kopce, Cintorský kopec, Čertov kopec, Kohúťací kopec, Obecný kopec, Šibeničný kopec, Vlčí kopec, Zlatý kopec, Tri kopce, Medzi kopcami, Na kopci, Pod kopcom, Pri kopcoch, Proti kopcu, Za kopcom.* Z Horehronia sú doložené názvy *Kopok* z obcí Hronov a Medzibrod (okr. Banská Bystrica), ďalej deminutívne podoby *kopček, kopčok, kopeček* a ďalšie deriváty, napr. v názve *Kopečnica* zo Skalice (okr. Senica), i názvy utvorené zo slov *kopeň, kopenec,* napr. *Kopence* z obce Bitarová (okr. Žilina), *Kopenec* z obcí Hôrky (okr. Žilina) a Spišské Tomášovce (okr. Spišská Nová Ves), *Kopenčie* z obce Žabokreky (okr. Martin), *Kopenčisko* (= miesto na vŕšku, kde stávali kopence, stohy) z obce Dobrá Niva (okr. Zvolen).

Slovo *kopec* je doložené aj v názvoch obcí *Kopec* (okr. Považská Bystrica), *Zákopčie* (okr. Čadca), *Kopčany* (okr. Michalovce a Senica).

Chopok (chopec)

Podoby *chopok, chopec* vznikli disimiláciou na diaľku *(k-p > ch-p).*

Slovo *chopok* s významom „kopec, hrb na nerovnej pôde, najmä na lúke" sa v Slovníku slovenského jazyka hodnotí ako spisovné, hoci ide

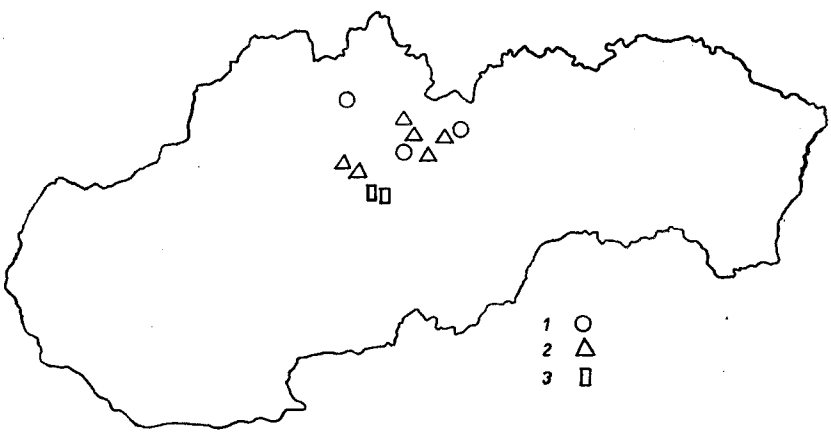

Podoby *chopok* (1), *chopec* (2), *kopok* (3) v slovenských zemepisných názvoch.

o miestne pomerne úzko obmedzený apelatívny výraz z Liptova. V slovníku sa dokladá citátmi z diel J. Lenku, D. Chrobáka a F. Gabaja. Možno poukázať aj na odvodeniny *chopček* a *chopečnatý,* doložené z diela M. Rázusa *(chopček mravenčí)* a od J. Volku-Starohorského (*chopečnatý kraj* = kopcovitý, kopčekovitý). Všetci uvedení autori pochádzajú z Liptova. Inak celkom izolovaný je doklad z časopisu Krásy Slovenska (*29,* 1952, s. 5):

V opisoch z rokov 1921—1924 používa sa pre dnešný Chopok meno Priečny vrch, Vrch nad Surovinami, Priečnô, hoci sám končiar má naozaj tvar chopka.

Pekný doklad na slovo *chopec* sme našli v Prvej čítanke pre slovenské evanjelické a. v. školy, ktorú zostavil M. M. Hodža a vyšla v roku 1860 v Banskej Bystrici (Hodža bol ev. kňazom v Liptovskom Mikuláši):

Malá výšina na zemi — pôde je chopec (kopec). — Väčšia výšina, leš je chopec, menuje sä vŕšek; vrch je už velká výšina (s. 160).

Z Liptovského Jána dokladá podobu *chopec* J. Stanislav (Liptovské nárečia, Martin 1932, s. 122) a podobu *chopok* poznáme aj z okolia Liptovského Hrádku.

Zo slovenských zemepisných názvov utvorených zo slova *chopok* je najznámejší *Chopok,* názov druhého najväčšieho vrchu v Nízkych Tatrách (2024 m). Ďalší doklad je z Veličnej (okr. Dolný Kubín) *Pri troch chopkoch (Ku trom chopkom),* potom *Chopkárka* (vraj „samý chopok") z Východnej (okr. Liptovský Mikuláš). Prvý z uvedených troch názvov vznikol metaforou podľa podoby, druhé dva využívajú priamo základný apelatívny význam.

Slovo *chopec* máme doložené v zemepisných názvoch *Chopec* z obcí Donovaly (okr. Banská Bystrica), Liptovské Revúce, Bobrovec a Vyšná Boca (okr. Liptovský Mikuláš), *Za chopcom* Donovaly, Liptovské Revúce, *Na chopci* Hybe (okr. Liptovský Mikuláš), *Chopčok* z obce Donovaly. Zo slova *chopec* je utvorený aj názov potoka *Chopcovica,* ktorý pramení pod Chopcom (1550 m) v katastri Vyšnej Boce a v katastri Nižnej Boce vteká do Boce (Bocianky).

LITERATÚRA

MACHEK, V.: Etymologický slovník jazyka českého. 2. vyd. Praha, Academia 1968, s. 274, 307.

Slovník slovenského jazyka I, A—K. Red. Š. Peciar. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1959, s. 742, 743.

ŠMILAUER, V.: Příručka slovanské toponomastiky. 1. vyd. Praha, Academia 1970, s. 94.

ROZLIČNOSTI

Jašterkár?

V Pravde z 3. 10. 1970 sme sa na str. 4 stretli so slovom *jašterkár: Turčianske strojárne prijmú vyučených jašterkárov.* Pozastavili sme sa tu nad slangovým slovom *jašterkár.* Pripomíname, že nejde o náhodný výskyt, lebo s jeho používaním sme sa stretli už aj inde.

Slovo *jašterkár* je svojím tvorením úplne priezračné. Utvorené je príponou *-ár* od slova *jašterka.* V spisovnej slovenčine však nepoužívame slovo *jašterka,* ale *jašterica.* Zdrobnená podoba k slovu *jašterica* je *jašterička.* Podoba *jašterka* (a derivát *jašterkár)* má svoj pôvod v češ.ine. Je to upravená podoba českého slova *ještěrka,* v ktorom na rozdiel od slovenčiny nie je prípona *-ica,* ale prípona *-ka.* Toto poslovenčovanie je však zbytočné, keď tu máme domácu podobu *jašterica,* resp. zdrobnenú formu *jašterička.*

Rozdiel medzi slovenčinou a češtinou, ktorý vidíme pri formách *jašterica* a *ještěrka,* netýka sa iba tohto slova, ale viacerých slov, ktorými sa pomenúvajú zvieratá, najmä vtáky. V spisovnej slovenčine je napr. *prepelica,* kým v češtine je *křepelka* (so zmenou začiatočnej spoluhlásky). Podobne je v spisovnej slovenčine *veverica,* kým v češtine je podoba *veverka,* v spisovnej slovenčine je tvar *húsenica* s príponou *-ica,* v češtine podoba *housenka* s príponou *-ka.* Niekedy môže ísť o iný rozdiel v odvodzovacích príponách, ako ukazuje dvojica *jarabica — jeřábek.*

Takýto je, pravda, stav v spisovných jazykoch. V nárečiach býva niekedy práve opačná situácia. Napr. vo východoslovenských nárečiach sa nepoužíva podoba *prepelica* alebo iná podobná forma s príponou *-ica,* ale podoba *prepilka,* v Above *prepelka,* v juhozápadnom Šariši *prepielka.* Podoby s príponou *-ka* sú známe aj z iných oblastí Slovenska. Alebo napr. namiesto podoby *veverica* sú na východnom Slovensku formy s príponou *-ka,* napr. *vevirka, vivirka, veverka, vevierka, brevirka* (so zmenou *v* na *b).* Podobne aj pri slove *jašterica* je zo Spiša (z Klčova pri Levoči) známa forma *jaščurka* so sufixom *-ka.* Alebo napr. namiesto formy *lastovica* (dnes už knižnej — bežná je podoba *lastovička*) je z nárečí známa forma *lastufka.* Opačne zasa v češtine sú známe formy na *-ice.* Popri forme *křepelka* sú z nárečí známe podoby *křepelice, jeřabice.* V dnešnej češtine je *veverka,* ale v staročeštine bola podoba *veveřice.*

Pri niektorých slovách aj v spisovnej slovenčine existuje popri po-

dobe na *-ica* forma na *-ka,* netýka sa to však slova *jašterica.* O príponu *-ica* a *-ka* ide napr. pri slovách *kačica* a *kačka,* ktoré Slovník slovenského jazyka (s. 659) berie ako rovnocenné (výklad významu sa však podáva iba pri slove *kačica,* pri slove *kačka* sa osvetľuje synonymným výrazom *kačica).*

Význam slova *jašterkár,* použitého v uvedenom doklade, sa nám osvetlí z významu slova *ještěrka* v spisovnej češtine. Podľa Slovníka spisovného jazyka českého (1. zv., Praha, NČSAV 1960, s. 787) sa slovo *ještěrka* používa v jednom zo svojich významov na označenie akumulátorového vozíka. Pritom je tento význam označený skratkou *tech. slang.,* čo znamená, že sa slovo *ještěrka* takto používa v technickom slangu. Uvádza sa tu aj slovo *ještěrkář* (a prechýlená podoba *ještěrkářka)* s výkladom: tech. slang. řidič akumulátorového vozíku. ještěrky. Sú to teda slová zo slangovej oblasti. Treba ešte uviesť, že Slovník spisovného jazyka českého uvádza popri forme *ještěrka* ako zriedkavejšiu aj podobu *ještěřice,* ale pokiaľ nám je známe, na označenie akumulátorového vozíka sa v češtine používa iba podoba *ještěrka.* Zaznamenáva ju aj Česko-slovenský technický slovník od S. Šalinga (Bratislava 1969, s. 65), pričom ako slovenský ekvivalent sa tu uvádza združené pomenovanie *akumulátorový vozík.* Tu vzniká otázka, či skutočne ide o plnoprávny ekvivalent. Rozhodne nie, pretože výraz *ještěrka* má slangový charakter, kým pomenovanie *akumulátorový vozík* nie je slangové, ale štylisticky bezpríznakové, neutrálne. (V tejto podobe sa používa aj v spisovnej češtine.) To, že v spisovnej slovenčine nevystačíme iba s výrazom *akumulátorový vozík,* dosvedčuje už aj používanie výrazu *jašterkár.* V hovorovom jazyku alebo v slangu je tendencia používať jednoslovné pomenovania, na čo ukazuje časté skracovanie dvojslovných pomenovaní (inak sa tento proces tvorenia jednoslovných pomenovaní namiesto dvojslovných nazýva univerbizácia), napr. *operačná sála — operačka, zasadacia sieň/miestnosť — zasadačka.*

Nazdávame sa, že aj v slovenčine, podobne ako v češtine, možno používať na označenie akumulátorového vozíka uvedené pomenovanie živočícha. Zvieracie mená sa často využívajú v terminológii, ako ukazujú slová *žeriav, baran* a i. Takýto postup pomenúvania je pochopiteľný najmä v slangu, kde sú bežné rozličné obrazné vyjadrenia.

Zdá sa však, že v slovenčine by nebolo vhodné mechanicky uplatniť na označenie akumulátorového vozíka podobu *jašterica,* ktorá je ekvivalentom českého slova *ještěrka.* Najmä podoba odvodeného mužského podstatného mena *jašteričiar* by bola trochu nezvyčajná. Ako výhodnejšie sa ukazuje použiť zdrobnenú podobu *jašterička.* Za túto voľbu hovorí aj to, že slovo *jašterička* sa prestáva pociťovať ako deminutívum. Takúto stratu deminutívneho rázu pozorujeme aj pri niektorých

iných podstatných menách utvorených zo základov zakončených príponou *-ica* a označujúcich živočíchy. Tak v Slovníku slovenského jazyka (2. diel, s. 20) sa slovo *lastovica* hodnotí ako knižné, kým slovo *lastovička* sa neoznačuje osobitným indexom. V podobných prípadoch ide vlastne už iba o formálne zdrobneniny, ktorými sa postupne nahrádzajú podstatné mená zakončené príponou *-ica,* od ktorých sú utvorené.

Z uvedeného výkladu vychodí, že by sme za české slovo *ještěrka* vo význame „akumulátorový vozík" mali v spisovnej slovenčine používať ako štylisticky rovnocenný ekvivalent výraz *jašterička.* K nemu by patrila odvodenina *jašteričkár* na označenie osoby obsluhujúcej toto zariadenie (a k slovu *jašteričkár* prechýlené ženské podstatné meno *jašteričkárka* a prídavné meno *jašteričkársky).* Základným, bezpríznakovým pomenovaním je dvojslovné pomenovanie *akumulátorový vozík.* Na označenie osoby, ktorá obsluhuje akumulátorový vozík, možno používať v spisovnej slovenčine výraz *vodič akumulátorového vozíka.*

Pripomíname ešte, že podoba *jašterka* sa nesprávne používa ako vlastné meno na označenie jednej z brigád socialistickej práce v národnom podniku Slovnaft v Bratislave (*brigáda socialistickej práce Jašterka).* Aj v tomto prípade odporúčame používať substantívum *jašterička.*

L. Dvonč

SPRÁVY A POSUDKY

Osemnásty Hviezdoslavov Kubín (3.—7. októbra 1972)

Na XVIII. Hviezdoslavovom Kubíne bola hlavným bodom súťaž v prednese detí, žiakov zo ZDŠ. Okrem toho boli nepovinné podujatia, napr. recitál veršov Ľudmily Podjavorinskej pri príležitosti 100. výročia jej narodenia, večer divadielok poézie pri príležitosti 150. výročia narodenia Janka Kráľa, vystúpenie najlepších recitátorov z krajských prehliadok v umeleckom prednese dospelých a i.

Celoslovenská súťažná prehliadka v prednese detí sa delila na tri kategórie: najmenšie deti (1.—3. ročník základnej školy), žiaci zo 4.—5. ročníka základnej školy a žiaci 6.—9. ročníka. Na svoj vek boli umelecky lepšie pripravené deti z prvej a druhej skupiny. V tretej skupine bola próza slabšia ako poézia.

Z jazykovej stránky možno všetky tri skupiny hodnotiť kladne. Vážnejšie

výslovnostné chyby sa nevyskytli ani v prednese najmenších. A k tomu sa žiada pripomenúť, že víťazi jednotlivých skupín nepochádzali zo stredného Slovenska, ale zväčša zo Spiša a z Bratislavy alebo z jej okolia (z Lábu pri Malackách). Aj tento fakt svedčí, že kvalifikovaný učiteľ môže sústavnou výchovou vypestovať správnu a krásnu spisovnú výslovnosť u svojich žiakov všade. Chyby v spodobovaní hlások podľa znelosti alebo skupín spoluhlások sa takmer ani nevyskytovali. Horšie je to zatiaľ s vetným prízvukom a s intonáciou. Daktorí recitátori často nezdôrazňovali jadro výpovede, ale daktoré jej iné časti, prípadne jadro výpovede spolu s inými časťami výpovede. Mechanicky dávali dôraz na slová, ktoré vyjadrujú krajnú mieru (veľkú alebo malú): *všetci, všetko, všade, vždy, mnoho, nikto, nič ...*, napr. *pred m n o h ý m i rokmi, prešiel c e l ú dedinu, v e ľ m i rád sa pozerá do tichého jazera, c e l á tvár sa rozjasnila, i n e j vďaky nežiada, loď bola v e ľ m i malá ...*, alebo nevhodne zdôrazňovali gramatické slová: častice, spojky, pomocné slovesá, napr. *A učiteľku si a n i nevšimnem; l e n chvíľu, a l e n tak horel nadšením, a l e spoznali, a ja som sa m u s e l začervenať ...* S chybným vetným dôrazom ruka v ruke šla i chybná intonácia. Spomenúť treba najmä zvýšenú intonáciu na konci bežných oznamovacích viet, ktorá sa bez opretia o zmysel opakovala u viacerých recitátorov. Recitátorom robili ťažkosti aj citoslovcia. Mnohým vyšli neživotne a papierovo.

Výber recitovaných básní a prozaických úryvkov bol vcelku dobrý. Zreteľne prevažovali úryvky z diel domácich autorov nad prekladmi. Popri domácich autoroch diel detskej literatúry sa v dostatočnej miere dostali na pódium aj úryvky z klasikov alebo i z novších autorov (J. Kráľ, Hviezdoslav, Podjavorinská, Šoltésová; Smrek, Kostra). Úryvky z Hviezdoslavových básní — boli to umelecky hodnotné úryvky — zazneli dokonca niekoľko ráz, iba škoda, že často presahovali chápanie a recitátorské možnosti prednášajúcich. Sme za to, aby Hviezdoslav znel z recitačných pódií často, ale práve preto sa treba starať o primeraný výber, aby sa nepodporovala fáma o tzv. „ťažkosti" Hviezdoslavovej poézie. U Hviezdoslava sa dá nájsť dosť básní alebo úryvkov z básní vhodných aj pre najmenších žiakov.

Medzi preloženými textami prevládali preklady z ruštiny, za nimi nasledovali preklady z angličtiny. Pri zaraďovaní prekladov do recitačných súťaží treba prizerať nielen na obsah, ale aj na jazykovú stránku. Pripomíname to preto, lebo na minuloročný Hviezdoslavov Kubín sa dostali aj preklady s jazykovými chybami. Keď ich už nechal prekladateľ, nemal ich prehliadnuť režisér, ktorý žiakov na súťaž pripravoval.

Celkove možno povedať, že XVIII. Hviezdoslavov Kubín dobre predstavil vrcholnú úroveň recitačného umenia u našich žiakov zo základných škôl.

J. Oravec

Ks

Slovenská gramatika po Francúzsky

Matica slovenská v spolupráci so Slovanským ústavom v Paríži (Institut d'études slaves) vydala slovenskú gramatiku — Grammaire de la langue slovaque — ako šiestu v rámci série Collection de grammaires de l'Institut d'études slaves. Dielo v kolegiálnej odbornej spolupráci zostavil Jozef Bartoš, asistent Univerzity Komenského v Bratislave (ktorý bol niekoľko rokov lektorom slovenského a českého jazyka v Bordeaux) a Joseph Gagnaire, asistent na Univerzite v Bordeaux. Gramatika vyšla v odbornej redakcii univ. prof. Eugena Paulinyho a organizačne sa o jej vydanie zaslúžil profesor slavistiky v Bordeaux, univ. prof. Georges Luciani. Má 268 strán, stojí viazaná 19,— Kčs a v 1. vydaní s nákladom 1000 exemplárov vyšla r. 1972.

Po knihe predčasne zosnulého univ. prof. Bruna Meriggiho *La lingua slovacca* — vyšla vo Florencii r. 1956 — je to prvá základná informácia o gramatickom systéme slovenského jazyka, určená v prvom rade odborníkom študujúcim jazyk, literatúru a kultúru slovanských národov, napísaná vo svetovom jazyku po druhej svetovej vojne.

Kniha okrem gramatiky v širšom zmysle (obsahuje totiž i hláskoslovie) v úvodnej časti informuje o nositeľoch slovenského jazyka — o Slovákoch doma, v Československej socialistickej republike, i v cudzine, podáva prehľad vonkajších dejín spisovnej slovenčiny (staroslovienske obdobie, latinčina a čeština, Bernolákova a Štúrova kodifikácia) a v dvoch dodatkoch poskytuje poučenie o slovenskom verši (dodatok A) a o vzťahu medzi slovenčinou a češtinou (dodatok B).

Pri zostavovaní príručky sa autori opierali najmä o dve gramatické diela — o piate vydanie Slovenskej gramatiky od E. Paulinyho, J. Ružičku, J. Štolca a o kolektívne dielo Morfológia slovenského jazyka, z ktorého vybrali aj väčšinu ukážkových dokladov z literárnych diel; z praktických dôvodov (aby sa uľahčilo porovnávanie s ostatnými gramatikami série) celkovú stavbu knihy upravili podľa štruktúry ruskej a českej gramatiky, ktoré zostavil prof. André Mazon.

Francúzska gramatika slovenčiny má päť častí, a to: 1. Hláskoslovie (výslovnosť, pravopis, alternácia hlások); 2. Mená (Formes nominales); do tejto časti sa začleňujú nielen poučenia o menných gramatických kategóriách a sústave tvarov (paradigmatika), ale aj kapitola o používaní tvarov mien a kapitola o odvodzovaní slov patriacich do menných slovných druhov; 3. Slovesá; v nej je zasa i kapitola o používaní slovesných tvarov; 4. Neohybné slová a citoslovcia a napokon časť 5. — Veta; ako posledné sa v jej rámci zaraďujú kapitoly o menných spojeniach (groupes nominaux) a slovesných spojeniach (groupes de verbes). Potom za spomenutými dvoma dodatkami je zoznam spisovateľov, z ktorých diel sú použité doklady, a jazykovedná bibliografia (dejiny, súčasný jazyk, lexikológia, časopisy; bibliografia).

Ako ukazuje načrtnutý obsah, francúzska gramatika slovenčiny je gramatikou v širšom zmysle (pozri okrem už spomenutého hláskoslovia i kapitolu o tvorení mien). — Nášmu čitateľovi, odborníkovi podistým neunikne, že sa v nej porovnávací zreteľ pozoruhodnejšie uplatňuje iba v rámci hláskoslovia; treba však upozorniť, že hoci v gramatike podávanej po francúzsky sa po-

rovnávanie s paralelnými systémovými javmi ponúka najmä z hľadiska francúzskeho jazyka, nemohlo a nemalo ísť o porovnávaciu slovensko-francúzsku gramatiku. Dielo má spĺňať úlohu opisnej gramatiky podanej v jednom zo svetových jazykov. Je to dávno potrebná príručka pre slavistov, ako aj pomôcka pri skúmaní a riešení jazykovedných problémov zo všeobecnej jazykovedy. Ďalej treba konštatovať, že francúzsky písaná gramatika slovenčiny podáva súčasný (synchronický) obraz gramatickej sústavy spisovnej slovenčiny (porov. historické exkurzy v knihe Bruna Meriggiho Lingua slovacca) a pritom sa dôsledne opiera o najnovší výskum.

Vzhľadom na poslanie príručky (informovať o slovenčine na celom svete) trocha prekvapuje jej malý náklad. Pravdaže, tento nedostatok môžu odstrániť ďalšie vydania. V nich bude potom treba poodstraňovať menšie chyby, za ktoré by hádam dakto obvinil slovenského sadzača (nezvyčajný text), no nám sa ukazuje, že korektúra sadzby mala byť ešte starostlivejšia, a to i vzhľadom na to, že kniha nás má reprezentovať vo svete. Na ukážku spomenieme drobnejšie chyby, ktoré pobadá i menej pripravený čitateľ: *„le" jeune fille* (str. 119); *d' autres formes „n' experiment" (n' expriment,* 138); *je n' ai „par" parlé* (243); *„la" tschèque s' écarte fort du slovaque...* (250). — Miestami bude treba poodstraňovať i korektorské chyby v slovenskej časti textu, v materiáli, napr. na str. 94: *La préposition z* (má byť *za*) *„derrière" se construit avec trois cas, à savoir avec le G., l' A. et le L.* (malo byť *I*); na str. 185 pri type *pracovať* prézentná tematická charakteristika nemá byť *-a/-o,* lež *e/-ø*. Ide však napospol o také chyby, ktoré sa dajú v novom vydaní veľmi ľahko odstrániť.

Jozef Bartoš a Joseph Gagnaire vykonali zostavením knihy *Grammaire de la langue slovaque* dobrú službu slavistike a cennú službu slovenčine i slovenskej kultúre vo svete. Príručka bude dobrou pomôckou aj na letnom univerzitnom kurze slovenčiny (Studia academica slovaca). Tešíme sa z nej úprimne, a to aj v tej súvislosti, že o krátky čas budeme mať podobnú príručku napísanú po nemecky.

G. Horák

SPYTOVALI STE SA

Poľský Bydhošť/Bydgoszcz, a či poľská Bydhošť/Bydgoszcz? — M. P. z Bratislavy: „Vysvetlite, aká je správna podoba názvu poľského mesta, v ktorom bol medzištátny futbalový zápas medzi Poľskom a Československom. Naša tlač uvádzala rozmanité podoby."

V súvislosti s medzištátnym futbalovým zápasom Poľsko—Československo 15. októbra 1972 sa nielen v športových rubrikách našich denníkov, ale aj v športových reláciách rozhlasu a televízie naozaj viackrát spomínalo poľské mesto *Bydgoszcz.* Väčšina denníkov uvádzala toto miestne meno v zdomácnenej (slovenskej) pravopisnej podobe, iba v denníku Smena sa zapisovalo pôvodným (poľským) pravopisom, t. j. v podobe *Bydgoszcz.* Nejednotnosť sa prejavila aj v určovaní jeho gramatického rodu. Napríklad v denníku Pravda

zo 16. 10. 1972, s. 6 sa toto miestne meno použilo ako substantívum mužského rodu *(Z Bydhošťa telefonuje náš vyslaný redaktor)*, ale v tom istom denníku z 18. 10. 1972, s. 4 sa s ním narábalo ako so substantívom ženského rodu *(Potvrdzuje sa to zo zápasu na zápas a Bydhošť nebola výnimkou)*. Aj v denníku Smena miestne meno *Bydgoszcz* pokladali raz za substantívum mužského rodu *(Tristotisícový Bydgoszcz poctili v nedeľu prvým medzištátnym zápasom)*, inokedy zasa za substantívum ženského rodu *(Bydgoszcz žila futbalom)*. Uvedené doklady sú zo 16. 10. 1972, s. 8. Ako substantívum ženského rodu použili miestne meno *Bydgoszcz* aj v Roľníckych novinách zo 14. 10. 1972, s. 8 *(Včera o 12,15 hod. odcestovali čs. futbaloví reprezentanti do Bydhošte na pätnáste medzištátne stretnutie s Poľskom)*, ako aj v denníku Šport zo 17. 10. 1972, s. 1 *(Bydhošť ukázala, že množstvo problémov akosi neubúda)*. V športových reláciách rozhlasu a televízie sa miestne meno *Bydgoszcz* skloňovalo zväčša ako substantívum ženského rodu.

Ženský rod pripisovali naši športoví publicisti tomuto miestnemu menu pravdepodobne analogicky podľa miestnych mien zakončených na *-šť (Budapešť, Lešť, Bukurešť)*, ktoré sú v spisovnej slovenčine ženského rodu a skloňujú sa podľa vzoru *kosť (z Budapešti, do Lešti, od Bukurešti)*. V doklade z Roľníckych novín sa podoba *Bydhošť* skloňuje zasa podľa *dlaň:* v gen. sg. má pádovú príponu *-e*.

V Slovníku slovenského jazyka VI, s. 263 sa miestne meno *Bydgoszcz* uvádza v pôvodnom (poľskom) pravopise s upozornením na výslovnosť *(szcz* sa vyslovuje ako *šč)*; v gen. sg. má pádovú príponu *-a* a kvalifikuje sa ako podstatné meno mužského rodu. Okrem toho sa v SSJ uvádzajú aj príslušné obyvateľské názvy mužského rodu *(Bydgoszczan)* a ženského rodu *(Bydgoszczanka)*, ako aj prídavné meno *(bydgoszczský)*. Slovník slovenského jazyka uvádza teda poľské mesto *Bydgoszcz* v pôvodnom (poľskom) zápise, ale v našich dokladoch sa zapisuje zväčša v zdomácnenej podobe. K tomu treba, pravda, pripomenúť, že namiesto poľskej spoluhlásky *g* je v slovenskej podobe spoluhláska *h* a poľské zložky *szcz* sa neprepisujú ako *šč*, ale ako *šť*, pretože v spisovnej slovenčine sa nezoskupujú spoluhlásky *šč*, resp. *šč* (porov. napríklad východoslovenské *ščesce, ešče* so spisovným *šťastie, ešte* a pod.).

Okrem pravopisných ťažkostí mali naši novinári problémy aj s určením gramatického rodu substantíva *Bydgoszcz*. Hoci ho Slovník slovenského jazyka VI pokladá za substantívum mužského rodu, viaceré uvedené doklady ukazujú, že do povedomia niektorých používateľov spisovnej slovenčiny sa dostalo ako miestne meno ženského rodu. Pravdaže, keby si športoví novinári boli svoje jazykové povedomie skonfrontovali so Slovníkom slovenského jazyka, mohli sa vyhnúť zbytočnému rozkolísavaniu ustálenej a kodifikovanej podoby. Aj tento prípad ukazuje, že redakcie našich denníkov nevyužívajú jazykové príručky v dostačujúcej miere.

J. Jacko

Odolena Voda, z Odolena Vody. — E. R. z Bratislavy: „Poučte ma, ako sa skloňuje miestny názov Odolena Voda."

Športoví novinári, reportéri (ale aj športovci a športoví fanúšikovia), najmä tí, čo pravidelne sledujú a komentujú stretnutia našej volejbalovej extra-

ligy, stretávajú sa často s názvom *Aero Odolena Voda,* ktorý patrí jednému z účastníkov tejto extraligy. *Aero* je názov športového klubu (podľa podniku, ku ktorému je pričlenený), *Odolena Voda* je názov obce neďaleko Prahy, v ktorej je sídlo tohto klubu. Nezvyčajný názov obce *Odolena Voda* robí ťažkosti pri skloňovaní. Často ho počujeme skloňovať ako dvojslovný názov zložený z prídavného mena a z podstatného mena: z *Odolenej Vody, k Odolenej Vode, s Odolenou vodou.* Lenže takto názov obce *Odolena Voda* skloňovať nemožno.

Názov obce *Odolena Voda* vznikol podľa starodávneho osobného mena *Odolen,* doloženého v Čechách už v 12. storočí, ktoré súvisí so starým slovanským slovesom *odoleti* = zvíťaziť. Z tohto osobného mena sa v Čechách utvorili názvy viacerých obcí, napr. *Odolenov, Odolenovice* (dvakrát), z podoby *Odol* vznikli osadné názvy *Odolov, Odolice.* Aj obec *Odolena Voda* sa v minulosti (v 14. a 15. storočí) volala *Odolenova Voda* (popri *Odolena Voda),* ľudovo sa aj dnes nazýva *Vodolka (Odolka),* ale úradný názov je ustálený ako *Odolena Voda.* Na Slovensku nemáme osadné názvy takéhoto typu. Na znázornenie by sme museli vykonštruovať voľačo také ako *Lehota Mnícha,* vlastne *Mnícha Lehota* namiesto *Mníchova Lehota, Kráľa Brod* namiesto *Kráľov Brod.* Takýto typ názvov je však aj u nás bežný v názvoch ulíc a verejných priestranstiev, napr. *ulica Jána Nálepku* (aj *Nálepkova ulica), námestie Mieru* (aj *Mierové námestie), námestie Slobody* a pod.

V osadnom názve *Odolena Voda* sa slovo *Odolena* (druhý pád osobného mena *Odolen)* neskloňuje, ohýba sa iba druhé slovo *Voda.* Názov ako celok skloňujeme *z O d o l e n a Vody, k O d o l e n a Vode, s O d o l e n a Vodou,* a nie *z Odolenej Vody, k Odolenej Vode, s Odolenou Vodou.* Skloňovanie tohto názvu by sme mohli pripodobniť k skloňovaniu názvov typu *námestie Slobody,* teda *z námestia Slobody, k námestiu Slobody, za námestím Slobody* a pod.

M. Majtán

Posthepatálna poradňa, či pohepatitická poradňa? — Z fakultnej nemocnice v Martine sa spytovali, ktorý z dvojice názvov uvedených v záhlaví tejto poznámky je vhodnejší ako pomenovanie lekárskej poradne pre pacientov, ktorí prekonali ochorenie pečene (žltačku), a majú sa počas doliečovania istý čas radiť s ošetrujúcim lekárom.

O názvoch *posthepatálna poradňa, pohepatitická poradňa* treba najskôr uvažovať z hľadiska všeobecnej zrozumiteľnosti. Z tejto stránky prívlastky *posthepatálny, pohepatitický* (odvodzovacím základom týchto prídavných mien je grécke slovo *hepar,* ktoré má význam „pečeň", resp. *hepatitis* — „zápal pečene") nie sú vyhovujúce, lebo ich význam pozná iba úzky okruh odborníkov. Keďže ide o názov inštitúcie, ktorú budú používať, resp. už používajú príslušníci rozmanitých spoločenských vrstiev, majúci rozličnú odbornú prípravu, je vhodné ustáliť názov, ktorému bez ťažkostí porozumie každý používateľ spisovného jazyka.

Ak pri ustaľovaní vhodného názvu máme vyhovieť požiadavke všeobecnej zrozumiteľnosti, musíme sa oprieť o domáce pomenovacie prostriedky. Aj náznakové vymedzenie okruhu potenciálnych používateľov tohto názvu je do-

stačujúcim dôkazom o potrebnosti takéhoto postupu. Treba však ukázať, že spisovná slovenčina má aj v tejto oblasti vlastné, domáce pomenovacie prostriedky.

Infekčné ochorenie pečene, ktoré si vyžaduje dlhšie doliečovanie, sa v spisovnej slovenčine nazýva *žltačka* (pozri Slovník slovenského jazyka V, s. 819 a z odborných príručiek napr. publikáciu Malá encyklopédia zdravia, 1. vyd. Bratislava, Obzor 1972, s. 514—515). Lekárska starostlivosť sa teda má poskytovať pacientovi, ktorý ochorel na žltačku, aj po prekonaní choroby, t. j. *po žltačke*. Z predložkového výrazu *po žltačke* sa môže pravidelným slovotvorným postupom utvoriť prídavné meno *požltačkový* s významom „ktorý nasleduje po žltačke" (porov. *pooperačný* „ktorý nasleduje po operácii", *popôrodný* „nasledujúci po pôrode", *posmrtný* „ktorý je, nastáva po smrti" atď.). Prívlastkom *požltačkový* odporúčame nahradiť v názve *posthepatálna/pohepatitická poradňa* cudzie prídavné mená, a tým sa zaistí zrozumiteľnosť hľadaného názvu.

Zdá sa, že podobu *posthepatálna poradňa* treba odmietnuť nielen z hľadiska požadovanej všeobecnej zrozumiteľnosti, ale aj z vecných dôvodov. V prídavnom mene *posthepatálny* latinská predpona *post* (vlastne predložka vo funkcii predpony) značí to isté ako slovenské *po* (v časovom význame) a *hepatálny* znamená „pečeňový". Azda ani nenačim položiť otázku, či má nejaký zmysel prídavné meno *‚popečeňový'*, resp. spojenie *‚popečeňová poradňa'*.

Námietky týkajúce sa zrozumiteľnosti sa vzťahujú aj na podobu *pohepatitická poradňa*, ale táto podoba je z vecnej stránky korektná. Prídavné meno *pohepatitický* slovotvorne súvisí s názvom *hepatitis* — adaptovaná podoba je *hepatitída* —, ktorým sa pomenúva zápal pečene. Grécko-latinské názvy chorôb typu *hepatitis* sa do slovenčiny adaptujú v podobe *hepatitída* (porov. *bronchitída, pleuritída, meningitída, faryngitída* a i.). Prídavné mená od týchto názvov sa tvoria príponou *-cký (bronchitický, pleuritický, meningitický, faryngitický)*.

Kvôli úplnosti treba ešte pripomenúť, že názvom *hepatitída* sa nepomenúva žltačka. V publikácii Stručný lekársky slovník (1. vyd., Martin, Obzor 1968, s. 187) sa pri hesle *hepatitis* výslovne uvádza, že istý druh choroby pečene sa nesprávne nazýva *infekčná žltačka* (správny názov preň je *epidemický zápal pečene*, synonymum *Botkinova choroba)*. Latinský názov žltačky je *icterus*. Z tejto pripomienky vychodí, že názov *požltačková poradňa* sa vlastne vzťahuje iba na poradňu pre pacientov, ktorí prekonali žltačku (icterus), a názov *pohepatitická poradňa* na poradňu pre pacientov, ktorí prekonali iné ochorenia pečene (rozmanité hepatitídy). Zdá sa však, že v praxi takéto jemné rozlišovanie nie je nevyhnutné a názvy *požltačkový, pohepatitický* sa môžu používať ako synonymné.

I. Masár

Ks

KULTÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Ročník 7, 1973, číslo 2. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Grafická úprava Oto Takáč. Technická redaktorka Marta Paráková. Vychádza desaťkrát ročne. Ročné predplatné Kčs 30,—, jednotlivé čísla Kčs 3,—. Rozširuje Poštová novinová služba. Objednávky a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia tlače, administrácia odbornej tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48. Možno objednať aj na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. Objednávky zo zahraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Vytlačili TSNP, závod Ružomberok. Povolené výmerom SÚKK, č. 1015/IV-68.

Distributed in the Socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia. Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS, N. V., Periodical Trade, 54 Warmoesstraat, Am-

© by Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1973.

Cena Kčs 3,—